

tilgodeset – om man skal satse på institutionshistorie, på enkelte landområders historie eller, som det har været hidtil, på mere enkeltstående kilder, der vel i sig selv kan være af stor værdi, men som ikke altid vidner om, at noget særlig bredt perspektiv har været anlagt ved udvælgelsen. Perspektivet »landbefolkningens historie« er i sig selv så bredt, at der inden for dette må foregå en prioritering af de opgaver, man skal bruge kræfterne – og bevillingerne – på.

Susanne Krogh Bender

VIBORG LANDSTINGS DOMBØGER 1616 og 1617 A. *Udgivet af Landsarkivet for Nørrejylland ved Poul Rasmussen. Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg 1965 og 1971. 390 og 186 s. Kr. 18 og 17,25.*

At tingbøger og dombøger er en uvurderlig kilde til belysning af mange sider af samfundsforholdene, er uomtvisteligt. Siden C. Klitgaard for alvor slog til lyd for anvendelsen af denne kildegruppe (se Fortid og Nutid VII s. 153 ff.), har flere og flere fået øjnene op herfor, såvel inden for historikernes kreds som blandt sprogforskere (se Kr. Hald i Fortid og Nutid XXIII s. 414–17), etnologer og folkemindeforskere for blot at nævne nogle. Problemet ved benyttelsen er først og fremmest materialets overvældende omfang og dets mangel på overskuelighed.

Af landstingenes dombøger før 1660 er de fra Viborg landsting den fyldigst bevarede række. En extenso-udgave af rækken alene fra denne periode kan næppe tilvejebringes inden for en nogenlunde overskuelig fremtid. I erkendelse heraf har Landsarkivet for Nørrejylland søgt andre veje for at gøre dombøgerne mere tilgængelige for forskningen. Initiativet blev taget i rigsarkivar Johan Hvidtfeldts tid som landsarkivar i Viborg, og i 1965 forelå det første bind (omtalt i Fortid og Nutid XXII s. 543). Andet bind, 1617 A, omfatter den nordvestlige del af Jylland, d. v. s. Vendsyssel, Thy, Mors, Salling samt Fjends og Nørlyng herreder.

Det sidst udkomne bind afviger på flere punkter fra det tidligere udsendte. Det ses straks i undertitlen, der for 1616-bindets vedkommende er »Sagsreferater og domskonklusioner«, men i 1617 A »Udtog af dommene«. M. h. t. udtagens form opereredes i det første bind med en fast inddeling i fire afsnit: 1) sagens parter ved første instans, 2) oplysninger som f. eks. tidligere domme eller tingsvidner – for at give baggrunden for dommen, 3) dommen og 4) stof »af interesse for kulturhistorien og den økonomiske historie« (indledningen til bind 1, s. IX), som ikke findes i de første tre afsnit. Denne inddeling er i andet bind opgivet til fordel for en disponering af stoffet som følger: De fremlagte tingsvidner, dokumenter og domme refereres i kronologisk rækkefølge. Oplysningerne om hvem der rejser sagen ved landstinget og sagens emne

følger herefter, og til sidst bringes landstingsdommen. Afsnittet med omtale af kulturhistorisk og økonomisk historisk stof er bortfaldet, og det må da også være vanskeligt at foretage en udvælgelse af, hvilke emner, der kan være »af interesse«.

Hvad registrene angår har begge bind et topografisk hovedregister, i første bind alfabetisk opbygget, i andet bind efter rækkefølgen i Trap 5. udgave, for såvidt angår amter, købstæder og herreder, men alfabetisk, hvad angår sogne og bebyggelser inden for de enkelte sogne. I andet bind har hver af hovedregistrets lokaliteter ned til og med sognene fået et løbenummer. Henvisningerne i hovedregistrene gælder overalt de domsnumre, der er anført i teksten (men som ikke findes i de originale dombøger). I hovedregistrene anføres også de personer, der kan stedfæstes, under vedkommende lokalitet; medens bind 1 har et register over ikke-stedfæstede personer, er et sådant udeladt i bind 2. Begge bind har et stedregister og et tilnavneregister med henvisninger til hovedregistret, således at der i 1616-bindets henvises til navnene i hovedregistret, medens der i 1617 A-bindet henvises til løbenumrene i hovedregistret. Registrene i 1616-bindet forekommer mest overskuelige, idet der kun opereres med én række tal som henvisninger – nemlig domsnumre – og da dette bind omfatter både dombog A, B og C, også vedkommende litra. Men i 1617 A-bindet er henvisningerne overalt kun et tal, der ikke er et sidetal, men enten et domsnummer (uden litra) eller et løbenummer i hovedregistret.

Registrene er omtalt så udførligt, fordi de efter anmelderens mening er så vigtige i en tingbogsudgave. *Sagregistre* – som denne udgave ikke har – er tidligere efterlyst i forbindelse med omtale af andre tingbogsudgaver (se Fortid og Nutid XXIII s. 414 og 417–21); problemet har ofte været diskuteret (se især Grethe Ilsøe i Fortid og Nutid XXIV s. 675–99), og jeg kan kun tilslutte mig ønsket om sagregistre.

Udgaven af Viborg landstings dombøger har ikke til formål at gøre selve dombogen overflødig, men at gøre den lettere tilgængelig for forskningen (indledningen til andet bind, s. VI). Men for hvilken forskning?

De, der søger oplysninger om et bestemt sted, en bestemt person eller et bestemt navn, har gennem de henvisninger, udgaven efter hvert domsudtog bringer til det blad i den originale dombog, hvor sagen findes, et nyttigt hjælpemiddel, og forinden har uddraget givet en oversigt over selve sagen. Men f. eks. dialektforskeren må bruge selve dombogen og har næppe megen glæde af uddragene. De, der først og fremmest søger bestemte emner, det være sig byggeskik, trolddom, uægte børn eller slagsmål, er henvist til at gennemlæse uddragene og vil ofte alligevel skulle benytte originalen, og de ville formodentlig være bedre hjulpet, hvis de foran sig havde et sagregister uden uddrag af tingbogen end omvendt. Efter anmelderens mening ville det være en værdig opgave for såvel arkiverne som udgiverselskaberne at satse på tilvejebringelsen af ensartede navne- og sagregistre til de tingbøger, der findes i landsarkiverne og i Rigsarkivet.

Susanne Krogh Bender